

(/)

[🏠 \(/\)](#) > Danmark og Europa efter 1945 (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945>)> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>) > Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>)

> Statsministeren bind 4

← [Forrige artikel \(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/den-oeconomiske-genopretning1976-93\)](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/den-oeconomiske-genopretning1976-93)

Statsministeren bind 4

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 251

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie->

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/statsministeren-bind-4](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/statsministeren-bind-4)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/statsministeren-bind-4\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/statsministeren-bind-4\)\) **in**](http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

([\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/statsministeren-bind-4&title=\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/statsministeren-bind-4&title=\)\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

Tim Knudsen

Statsministeren bd. 4. De folkelige statsministre 1972-2001

Samfundslitteratur 2021. 688 sider, 399 kr.

Af Claus Møller Jørgensen, Lektor. Historie og Klassiske Studier, Aarhus Universitet

Tim Knudsens værk om danske statsministre fra 1849 til i dag er nu kommet til sit fjerde bind. Det omfatter tre statsministre: Anker Jørgensen, statsminister 1972-82, Poul Schlütter, statsminister 1982-1993 og Poul Nyrup Rasmussen som var statsminister 1993-2001, med det ubetydelige Hartling-mellemspil 1973-1975.

Der lægges selvfølger for med Anker Jørgensens regeringer. Anker Jørgensens eneste kvalifikation synes at være, at han var vellidt i befolkningen, og derfor var god til at opnå gode valgresultater. Anker var folkelig. Måske derfor omtales han som den eneste ved sit fornavn. Som regeringsleder var der til gengæld ikke meget at komme efter. Hvad Anker havde i folketække, manglede han i uddannelse og lederevner. Den manglende uddannelse gjorde sig især gældende på det økonomiske felt, hvor de store udfordringer som 1970'erne bød på, aldrig blev Ankers kop te. Heller ikke på det udenrigspolitiske felt gavne Ankers manglende uddannelse og sprogkundskaber ham, hvilket betød at han ved en række tilfælde kom til at træde i spinaten eller ligefrem spinatbede (176).

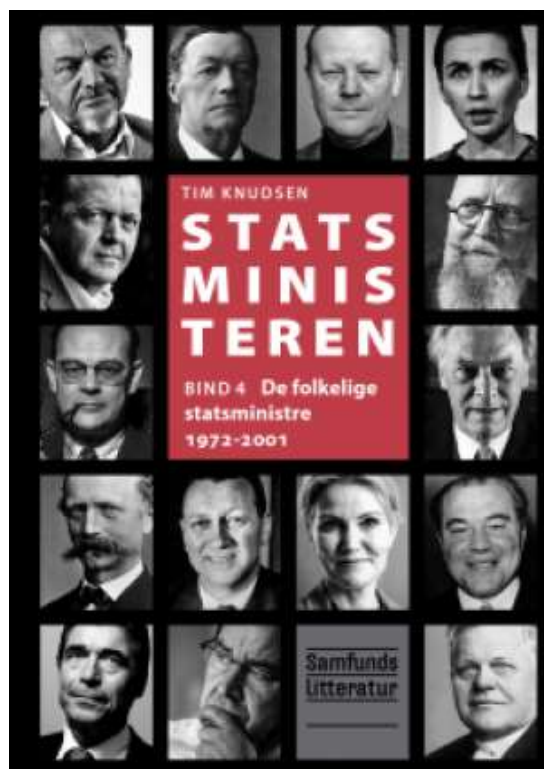
De begrænsede lederevner kom til udtryk i regeringsdannelsen, hvor Anker ikke altid evnede at gribe sagen an, så den tilgodeså dem, der strategisk set burde tilgodeses. Tilbagevendende regeringsrokader, den såkaldte ministerkarrusel, var udtryk for det samme. Det blev bedre med årene, men i det hele taget synes Anker at have problemer med at holde styr på et til tider ganske fragmenteret socialdemokrati præget af de såkaldte kaffeklubber. Også i den praktisk-politiske beslutningstagning står Anker i et noget fesent lys som nølende, letpåvirkelig, slingrende og spontan, og en der ofte ikke læste de papirer embedsmændene lagde foran ham. Derfor måtte det næsten blive hop fra tue til tue, når 70'ernes utallige store problemer som udlandsgæld og betalingsubalancer skulle afhjælpes.

Den parlamentariske situation var heller ikke nem med det uberegnelige Fremskridtspartiet på bagsmækken. Det resulterede i en række socialdemokratiske mindretalsregeringer og i SV-regeringen 1978-79. SV-regeringen byggede på en grundlæggende mistillid mellem de to regeringspartier, og den skabte splid i Socialdemokratiet. Men Anker og Henning Christoffersen, lederen af Venstre, kom godt ud af det med hinanden og så regeringsdannelsen som en nødvendighed. Selvom den måske ikke ændrede Socialdemokratiets kurs, fik Venstre kvant socialdemokratiske ideer om økonomisk demokrati og formindsket fagbevægelsens indflydelse.

Anker fik efterfølgende sit bedste valg, men havde ikke en klar plan for, hvad det skulle bruges til. En ny mindretalsregering blev dannet, hvis centrale bidrag var etableringen af energipolitik som politikområde. Netop i denne regeringsperiode trådte Anker i det udenrigspolitiske spinatbed stort set hver gang han bevægede foden. Modstand mod NATO's beslutning om at opstille atommissiler i Europa som modsvar, hvis Sovjetunionen virkelig gjorde planer om at gøre det, var udtryk for Ankers manglende uddannelse, og hans moralske og følelsesbetonede måde at drive international politik, der førte ham til at træde i spinatbedet med snesko på. I den efterfølgende tid var Socialdemokratiet præget af opløsningstendenser, Anker fortsatte uden plan og uden at ønske at fortsætte, og alle var i tvivl om regeringen faktisk var i stand til at styre økonomien. Selvom de ualmindeligt sløje internationale konjunkturer, der var præget af nye og ukendte udfordringer, ikke var i regeringens magt at forandre, og man havde arvet et strukturelt underskud på betalingsbalancen, blev den økonomiske afgrund, som man talte så meget om, tilskrevet Anker og hans socialdemokratiske regeringer. I to yderst interessante kapitler sætter Tim Knudsen Ankers regeringsførelse og dens resultater ind i en større sammenhæng, og han tager Ankers brug af sine særlige muligheder som statsminister op.

Poul Schlütter bliver ikke kaldt Poul i bogen, men Schlütter, mens en anden Schlütter, nemlig Pouls kone og rådgiver Lisbeth, er den eneste ud over Anker, der kaldes ved fornavn. Hvad man kan bruge den observation til, ved jeg ikke, men det er sådan, det forholder sig. Schlütter var den længst siddende statsminister siden Stauning, hvilket var noget af en overraskelse også for ham selv. Da Schlütter tiltrådte i 1982, håbende han bare at kunne sidde et års tid, men det blev til godt 10 i forskellige regeringskonstellationer med ham som statsminister.

Schlütter var som statsminister spilfordeleren, der ikke lagde snævre rammer for sine ministres håndtering af deres ressort, og han var god til at håndtere konflikter og ikke at skabe dem. Han var god til at håndtere pressen og at producere punchlines. "Opsvinget har bidt sig fast" nævnes som en blandt flere. Erhard Jacobsen, som også tog del i regeringsløjerne i denne periode, var også medecool, også til onlinere som "Den ungdom der lugter af hest, lugter ikke af hash." Det ændrer dog ikke ved, at Schlütter var regeringens ansigt udadtil. Schlütter havde overblik over regeringsarbejdet, men ikke detailkundskab, han var den overordnede leder, men ikke detailstyrende, han udjævnede konflikter i opløbet blandt andet ved ikke at ride konservative kæpheste og lade de andre partier i sine koalitionsregeringer komme til fadet. Der var dog ingen tvivl om, at nogen fyldte mere ved fadet end andre. De

konservative og Venstre var dem, som fyldte mest, hvad de mindre partier accepterede. Henning Christoffersens makkerskab med Schlütter tilskrives generelt en positiv betydning, indtil Christoffersen forlod dansk politik til fordel for EF i 1984.

”Regeringen tog form af et hierarki af koncentriske cirkler, som dog aldrig var uelastiske.” Jeg brugte en del tid på at forsøge at visualisere den figur, som Tim Knudsen beskriver her, men opgav. Godt det samme, for den efterfølgende undersøgelse, som hviler på den, er både oplysende og velstruktureret i kraft af den. Magtens indercirkel var Schlütter og Christoffersen, omgivet af (2) centrale personer fra partierne som man løbende og i krisetilfælde holdt møder med. Koordinationsudvalget (3) behandlede centrale problemer, mens de øvrige ministerudvalg (4) blev reduceret i antal for at behandle mere afgrænsede problemstillinger, og (5) de ugentlige ministermøder var det sted, hvor Schlütter dannede sig overblik og påvirkede ministrene. Omkring det hele lå en cirkel af socialt samvær og åbne mødeformer – døren til statsministerens kontor stod altid åben - der skabte holdånd og modvirkede mytedannelser og fremmedgørelse.

Herefter følger en nærmest spændende fremstilling af regeringens såkaldte genopretningspolitik af dansk økonomi og modstanden mod den, EF-afstemning i 1986, flygtningepolitikens indmarch i slutfirserne og fodnotepolitikken og opgøret med den i 1988. Efter 1988 trak regeringen til højre under pres fra et reformeret Fremskridtspart under Pia Kjærsgaard. Anders Fogh ville gøre sig til økonomisk overminister, og sikre at andre ministre som Palle Simonsen, der tidligere havde forhandlet reformer på plads, blev kørt ud på et sidespor. På dette tidspunkt var regeringen en KVR-regeringen, som ifølge Knudsen ikke virkede, og Foghs ambitioner om at sætte sig igennem skadede ikke alene ham selv, men Schlütter og regeringen. De blev ikke mindre i det efterfølgende år, hvor de økonomiske problemer igen begyndte at tårne sig op, mens Venstre både var i regering og opposition med Uffe Ellemann-Jensen konstant i kameraernes fokus.

Poul Schlütter var ikke en visionær og ideologisk statsminister. Det var ikke de langsigtede planer, der karakteriserede hans regeringsførelse, men han var tilpasningsdygtig, hurtig og nærmest principløst fleksibel. Kombineret med vilje til kompromis og konsensus passede Schlütter som hånd i handske til de flerpartiregeringen i mindretal, som han var leder af. Han reformerede ikke det administrative apparat, og statsministeriet stagnerede i hans regeringstid.

Ellemann-Jensen var nok allerede i gang med at køre sig selv i stilling som kommende statsminister under Schlütters sidste regering, men sådan kom det som bekendt ikke til at gå. I stedet kom Poul Nyrup Rasmussen i statsministersædet, som han sad i i godt otte år. Det dramatiske formandskifte fra Sven Auken til Poul Nyrup beskrives indgående. Den vellykkede økonomiske politik, som økonomer lovpriste, og som gavnede økonomien, gav til gengæld ikke nogen politisk fremgang for Nyrup. Han tabte valget i 2001, blandt andet fordi han lige så lidt som sine forgængere kunne styre de internationale konjunkturer, der var ham til gavn, bare ikke over for vælgerne. Vælgerne mente åbenbart, at det var gået godt under alle omstændigheder, og som den mest utrænede politiker i det 20. århundrede, formåede han ikke at overbevise om andet.

Døren blev lukket til statsministerens kontor, da Nyrup trådte til. Statsministeriet blev omstruktureret, områderne EU og økonomi blev styrket med akademiske indsigt, og antallet af ansatte steg med en fjerdedel til 81. Også ministersekretariatet voksede og blev større end hele Staunings statsministerium. Her støder læseren også på særlige rådgivere, der ikke var et ukendt fænomen tidligere, men som nu blev et 'issue' med talrige personudskiftninger, der gav Nyrup et ry for kammerateri.

Nyrups organisering af regeringsarbejdet var ikke elastiske koncentriske cirkler, og var mindre åbne fora end tidligere. Koordinationsudvalget blev ikke på samme måde et forum for ugentlig udveksling, hvilket betød at Nyrup i visse tilfælde manglede overblik. Han ville til gengæld gerne have styr på detaljerne i de enkelte ministeriers arbejde. Underligt nok var det hverken arbejdsmarkedspolitik eller økonomisk politik, Nyrup brugte sin enorme flid og arbejdsomhed på. Et økonomiudvalg uden Nyrup blev centralt for det økonomiske område med Marianne Jelved og Mogens Lykketoft som de centrale aktører og magthavere.

Nyrup brugte cykelhjelm, men han var ikke god til at kommunikere. Derfor var der en række "fodskud", som nu fik navnet "møgsager". Den største skulle blive efterlønnen, hvor Nyrup før valget i 1998 stillede skriftlige garantier for efterlønnen, for efter valget at blive nødt til at begrænse ordningen. Løftebrud blev der råbt fra højre, venstre og fagforeningerne. Efterlønsspørgsmålet gav Nyrup troværdighedsproblemer; på et tidspunkt blev hans troværdighed bedømt lavere end DSB's. Av. Men det blev udlændingsspørgsmålet, der blev kardinalspørgsmålet ved valget i 2001, som bragte Nyrups regering til fald. Og her var det mere vankelmødighed end troværdighed, som var problemet. Efter en lang periode at have været borgere og indbyggere, vendte danskerne tilbage til den politiske sprogbrug med fornyet kraft. Dertil kom at de socialdemokratiske tiltag for manges vedkommende ikke fremstod som særlig socialdemokratiske, med omfattende privatiseringer som det mest iøjnefaldende.

Interviews anvendes flittigt og oplysende. Samstemmende udsagn fra flere respondenter bruges som kilder til at karakterisere forhold og relationer, som nok ikke kunne være belyst på anden vis. I Nyrups tilfælde er de dog så diffuse, at Knudsen tager sine forbehold. Der er i det hele taget mange stemmer at holde styr på, som de 1868 noter vidner om, og det bliver der. Forholdet mellem den snævrere politikhistorie og den bredere historiske kontekst, som især i bind 1 havde en tendens til at blive for meget af det sidste, doceres her i det helt rette forhold, så vidt jeg da kan vurdere. Fremstillingen er velskrevet og til tider spydig. Om Thorkild Simonsen, som blev indenrigsminister i 1997, kan man læse, at han i et interview havde store problemer med faktuelle oplysninger på flygtningeområdet. "Men han udstråede en så imponerende bedstefaderlig ligegyldighed over for fakta, at han kastede et skær af pedanteri over interviewereren." At tage fejl er menneskeligt, at skyde skylden på andre er politik. Også af den grund er bogen god at læse, og i det hele taget anbefalelsesværdig.

[Historie-online.dk, den 5. januar 2022]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-og-europa-efter-1945/den-oekonomiske-genopretning1976-93>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

**PETER SPAR OG SØREN SOLD -
OM DEN FORSIGTIGE
GENERATION**

(<http://www.historie-online.dk/boger/peter-spar-og-soeren-sold-om-den-forsigtige-generation>)

DANMARK I EUROPA, 1950-2000.

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/danmark-i-europa-1950-2000>)

LIVET I DE RØDE BARAKKER

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/livet-i-de-roede-barakker>)

Podcast om Hobro Havn

11 afsnit om toldboder, havnearbejdere, pakhuse og badegæster

(<http://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/podcast-om-hobro-havn>) (<http://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/podcast-om-hobro-havn>)